

Щасливий пессиміст

75-ліття смерти Шопенгауера.

Від Шопенгауера і Ніцшого починали ми свою фільософічну освіту. Вони були легші від інших мудрів із системами, — писали так, що нагадували літературу. Попросту вчилися писати у письменників, не у фільософів. А може і на світ дивитись.

Важко було зрозуміти, чому Шопенгауер так високо ставив Платона і Канта. Платона не мали ми у перекладі; по-німецьки був заважкий, нагадував він греку і можна було сумніватись, чи читають його до ліжка наші професори. Канта пускали ми кантом. Нелегше було зрозуміти заголовок головного Шопенгауерового твору: чому на суть світа складається воля та уявлення? „Воля“ і досі має у нас значення „сильної волі“, а не пристрастей, спонук, нахилів, бажань, з яких складається отакий собі звичайний чоловік, що мусить аж розсітись у каварні, щоб написати те, що думає про Шопенгауера.

Університет, мудрощі, гумор.

В університеті казали нам інтерпретувати розвідку Шопенгауера про свободну волю, але замість оповісти нам подібно його життепис, оповідали про Декарта, Спінозу, Льюка та Гегеля так, немов би кожний з них мав одного цвяха в голові, довкола якого світ замакітрався йому на віки вічні. І тоді залишки заглядали ми до фрагментів із „Парерга та Параліпомена“ (Боже! що за чудовий заголовок для молодців захоплених тодішньою модерною літературою!), де Шопенгауер глузував собі не тільки із професорів фільософії, але і таких великих фільософів, як Гегель, що нам на злість писали мовою закарлюченою як німецька складня і німецька метафізика.

Любили ми Шопенгауера за те, що мав жаль до світа і злість. Як ми. Мав теж ерудицію, яка капала з кожної сторінки; так уявляли ми собі твори, що могли б зайнпонувати членам „Наук. Тов. ім. Шевченка“: читати в усіх мовах і — гумор. Звідки взялся гумор у того непримиренного пессиміста, що про Нірвану говорив так, не-

мов би це була його давня любка, що чекатиме його аж до смерті?

Мав Шопенгауер гумор, бо знав людей і цікавився людьми більше, як ідеями. Система Канта — наче піраміда: бльоки каміння з гіерогліфами; вилізши нагору і відчитаеш усі ці знаки, тоді, маєш перспективу аж до обрію. Людей звідтіля не побачиш, тільки Людину, без обличчя, поза часом і простором, хочби ти звик тисячу разів до думки, що думка і людина не може обйтись без часу і простору.

єднати високі ідеали з практичним життям.

Три ідеали.

Улаштував собі життя так, що на старість був навіть щасливий. Як фільософ твердив, що людська воля спрямована від природи на три головні предмети, яких бажає: багатство, слава, фізична насолода. За гроші вмів воювати як найкращий купець — недурно мав батька-купця. Слава дійшла до нього під кінець життя. Фізичні насолоди перемінились у нього у супокійну контемплляцію, коли змислові жаги, що мучила його у молодих роках покинула його невідкладно.

Та ще за молодих літ стверджав він правду, яку переживав на старість: матеріальний світ — омана; щоб найти правду треба знатись понад його потреби — тільки у царині мистецтва та понадземної моралі живе вій справди. І той, що так щиро ненавідів людей проповідував велику чесноту милосердя. В Упанішадах, у Будди, находив найвищі зерна мудrosti про „суету сует“ — Нірвану.

Передучасна зрілість.

Мав Шопенгауер марку страшного пессиміста. А все-ж його пессимізм нітрохи не страшний, коли знаємо, як цей фільософ боявся своїх критиків, суперників, злодіїв і жінок. Це така прегарна фарса життя, що не можемо сумувати, хоч віримо у докази та теорію Шопенгауера. Занадто скоро, 27-літнім молодцем дозвіл він до теорії про світ і хоч жив 72 роки, тільки доповнював її, розяснював і ремонтував, замість перебудувати все заново. Не можемо собі уявити, якби таїй світогляд міг тоді виглядати і не жаліємо, що він виглядає так, як його вичитуємо з книжок. Бачимо віддалу між практичним життям та ідеалами фільософа і даремне шукаємо, як і він, тої повної гармонії, яка дозволила б щасливо жити і думати без „компресів“. Хоч уважав він (може на перекір Гегелю) цей світ за найгірший із можливих світів, улаштувався він у ньому яко мога найкраще і найшов у ньому найкращу потіху: Нірвану, що жде на нього за дверима.

Артур Шопенгауер.

Ідеї залежні від пристрастей.

Система Шопенгауера — провідник по пустині, що зв'язує земним гльобом. Хочете знати, що таке життя? — погляньте у свое серце. Hi, серце це не осередок усього: відчуваєте, як щось вас штовхне, щоб спробувати неодній насолоди, тоді мозок забирає слово, нерви теж. Вічно чогось хочете, і щось собі уявляєте... Омана оман! Усе, що думаете про світ ви, звичайні люди, і велиki фільософи це тільки вислід вашої та їх вдачі і вірувань.

Боровся із своєю вдачею Шопенгауер усе життя, щоб поводитись як мудрець і дивитись на себе та людей супокійним оком. Був він правдомовний, безоглядний, терпкий, себелюбний, закоханий у самотності, вигодах, незвичайно вражливий на осуди про свою працю — мішанина мудрця і суперечливого чудака. Бачив свої хиби і вмів їх критикувати у загальній формі, як людські слабощі. Умів вияснити собі, чому фільософ повинен бути добре матеріально забезпечений, щоб бути незалежним, чому не повинен женитись, щоб не гаяти часу на дурні домашні сварки, чому повинен триматись осторонь людей, що назагал складаються з дурнів і чадлюк. Сам найкраще знов по собі, як важко по-